

Коментар до Кодексу суддівської етики

затвердженого V з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 року (зі змінами)

у редакції рішення XX чергового з'їзду суддів України
від 18 вересня 2024 року

ЗМІСТ

Розділ II.

Поведінка під час виконання професійних обов'язків судді 79

Стаття 5	79
Стаття 6	85
Стаття 7	92
Стаття 8	104
Стаття 9	109
Стаття 10	123
Стаття 11	132
Стаття 12	143
Стаття 13	158
Стаття 14	168
Стаття 15	177
Стаття 16	184
Стаття 17	194

Нумерація сторінок зазначена для друкованого видання за посиланням
<https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar2603061320pbkce-af35f4321b.pdf>

ПОВЕДІНКА ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ СУДДІ

Стаття 5

Незалежність судді під час здійснення правосуддя є передумовою забезпечення принципу верховенства права та невід'ємною складовою справедливого суду

ПРИНЦИП НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІ

Незалежність судді є однією з основних вимог здійснення правосуддя та передумовою реалізації принципу верховенства права і забезпечення права на справедливий суд.

- ✓ Здійснення правосуддя без стороннього впливу.
- ✓ Ухвалення рішень на основі Конституції, законів та оцінки фактів справи.
- ✓ Неупередженість та об'єктивність під час розгляду справ.
- ✓ Самостійність судової влади у системі поділу державної влади.

ЗМІСТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІ

Зміст незалежності суддів визначений, зокрема, у статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

- ✓ Здійснення правосуддя на основі Конституції та законів України.
- ✓ Дотримання принципу верховенства права.
- ✓ Самостійність судової влади у системі поділу державної влади.
- ✓ Невтручання сторонніх осіб у здійснення правосуддя.
- ✓ Заборона впливу або тиску на суддів.
- ✓ Відповідальність за неповагу до суду та його рішень.
- ✓ Функціонування суддівського самоврядування.

ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

Конституція України передбачає систему гарантій незалежності суддів, зокрема:

- ❖ особливий порядок призначення та звільнення суддів;
- ❖ заборона будь-якого впливу на суддів;
- ❖ підкорення суддів лише закону;
- ❖ особливий порядок дисциплінарної відповідальності;
- ❖ державне фінансування судів;
- ❖ відповідальність за неповагу до суду;
- ❖ забезпечення безпеки суддів та їхніх сімей;
- ❖ функціонування органів суддівського самоврядування.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

Принцип незалежності суддів закріплений у низці міжнародних документів:

1. Бангалорські принципи поведінки суддів (2006)
2. Основні принципи незалежності судових органів ООН (1985)
3. Європейський статут судді
4. Загальна (Універсальна) хартія судді
5. Велика хартія суддів
6. Рекомендація CM/Rec(2010)12 Ради Європи

Згідно з **практикою Європейського суду з прав людини**, незалежність суду

- оцінюється з урахуванням:
- способу призначення суддів;
  - строку їхніх повноважень;
  - наявності гарантій захисту від зовнішнього впливу;
  - наявності видимості незалежності суду.

ЗОВНІШНЯ ТА ВНУТРІШНЯ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Незалежність судді має два взаємопов'язані аспекти:

ЗОВНІШНЯ

ВНУТРІШНЯ

незалежність пов'язана з:

- захист від впливу органів державної влади, посадових осіб та інших суб'єктів;
- наявність конституційних та законодавчих гарантій;
- дотримання процесуальних стандартів справедливого суду

- особистими переконаннями судді;
- дотриманням принципу верховенства права;
- високим рівнем професійної етики та правової культури

Отже, незалежність судді є не лише юридичною гарантією, закріпленою в Конституції та законодавстві, але й ключовою передумовою для виконання суддею своїх обов'язків у системі правосуддя, забезпечення принципу верховенства права та невід'ємною складовою справедливого суду.

- Поєднання зовнішніх гарантій і внутрішньої професійної незалежності є необхідною умовою забезпечення справедливого правосуддя та довіри суспільства до суду.

Суддя повинен здійснювати правосуддя незалежно, виходячи виключно з обставин, установлених під час розгляду справи, за своїм внутрішнім переконанням, керуючись верховенством права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, незважаючи на будь-які зовнішні втручання, впливи, стимули, загрози або публічну критику.

Незалежність судді є фундаментальним принципом здійснення правосуддя та гарантією справедливого судового розгляду.

Суддя повинен здійснювати правосуддя:

- незалежно, без будь-якого стороннього впливу;
- на підставі обставин, установлених під час судового розгляду;
- відповідно до свого внутрішнього переконання;
- керуючись принципом верховенства права.

Незалежність судді є фундаментальним принципом:

- Конституція України (ст. 126) – гарантії незалежності суддів
- Закон «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 48) – заборона втручання
- ст. 6 Європейської конвенції з прав людини – право на справедливий суд
- Кодекс суддівської етики (ст. 6) – стандарти поведінки судді

Незалежність судді є необхідною умовою довіри суспільства до судової влади.

ІНСТИТУЦІЙНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Принцип незалежності судді ґрунтується на **двох** взаємопов'язаних **аспектах**:

ІНСТИТУЦІЙНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Означає незалежність судової влади як **державного інституту**

- відокремленість судової влади від законодавчої та виконавчої влади;
- створення державою умов для самостійного функціонування судів;
- наявність гарантій незалежності судової системи.

ІНДИВІДУАЛЬНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Стосується **особистої незалежності судді**.

- здатність ухвалювати рішення самостійно та неупереджено;
- відсутність впливу зовнішніх і внутрішніх факторів;
- прийняття рішення виключно на основі доказів і закону.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ)

Незалежність судді передбачає стійкість до будь-яких форм впливу під час здійснення правосуддя.

Форми можливого втручання:

- втручання у діяльність судді з боку посадових осіб, учасників справи або інших осіб;
- вплив або тиск (психологічний, адміністративний, політичний);
- стимули - пропозиції вигоди, обіцянки кар'єрного сприяння;
- загрози - залякування, шантаж, погрози щодо судді або його родини;
- публічна критика та медійний тиск до ухвалення рішення.

Приклади забезпечення незалежності:

- суддя отримав лист із погрозами від учасника справи та повідомив про втручання Вищу раду правосуддя;
- суддя відмовився враховувати інформацію з медіа або соціальних мереж, яка не досліджувалась у судовому засіданні;
- суддя ухвалив рішення незважаючи на суспільний резонанс або публічні заклики.

Приклади порушення принципу незалежності:

- суддя втручається у здійснення правосуддя іншими судьями;
- суддя змінює зміст судового рішення поза процесуальною процедурою;
- прийняття рішення під впливом особистих зв'язків, політичних інтересів або сторонніх вказівок.

Суддя повинен сумлінно і компетентно виконувати покладені на нього обов'язки, вживати заходів для професійного зростання та удосконалення практичних навичок.

СУМЛІННІСТЬ СУДДІ

Сумлінність як моральна якість судді проявляється в чесному, відповідальному та старанному ставленні до виконання професійних обов'язків, ухвалення рішень і вчинків.

Ключові ознаки сумлінності:

- Ефективна організація роботи та дисципліна.
- Розгляд справ у розумні строки, своєчасне складання документів.
- Обґрунтування рішень на основі закону та встановлених фактів.
- Постійне навчання та удосконалення практичних навичок.
- Відсутність свавілля, дій поза межами повноважень.

- Загальна хартія судді (1999); суддя повинен виконувати обов'язки ефективно та без невиправданих затримок.
- Рекомендації КМРЕ (2010); розгляд справ із належною ретельністю та впродовж розумного строку.

У професійному контексті сумлінність характеризується:

- дотриманням норм і правил навіть за відсутності зовнішнього контролю;
- добросовісним, а не формальним виконанням обов'язків;
- прозорістю та відповідальністю у прийнятті рішень;
- внутрішнім почуттям обов'язку, а не страхом покарання.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУДДІ

Компетентність судді є сукупністю його професійних знань, умінь та особистих якостей, які забезпечують здатність ефективно здійснювати правосуддя.

Складові компетентності:

- ✓ **Юридична грамотність** – знання законодавства, застосування норм права.
- ✓ **Аналітичне мислення** – аналіз доказів, логічна аргументація, передбачення наслідків рішень.
- ✓ **Процесуальна культура** – дотримання норм судового процесу, контроль строків, повага до учасників.
- ✓ **Етична відповідність** – дотримання стандартів доброчесності, уникнення конфлікту інтересів.
- ✓ **Психологічна стійкість та людяність** – об'єктивність у конфліктних ситуаціях.
- ✓ **Безперервний розвиток** – постійне підвищення кваліфікації, аналіз судової практики.

Практичні прояви компетентності:

- Рішення обґрунтовані, зрозумілі, із посиланням на закон та судову практику.
- Вміння керувати процесом та забезпечувати рівність сторін.
- Глибоке знання специфіки справ у сфері спеціалізації судді.

Міжнародний контекст:

- **Європейська хартія про статус суддів (1998):**
- суддя повинен підтримувати високий рівень компетентності для захисту прав людини.
- **Бангалорські принципи (2006):**
- компетентність та старанність є необхідними умовами виконання судових функцій.

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ СУДДІ: ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

Професійне зростання судді – це безперервний процес удосконалення знань, навичок і професійних якостей, необхідних для здійснення ефективного, незалежного та справедливого правосуддя.

Основні складові професійного розвитку судді:

- ✓ **Поглиблення юридичних знань:** систематичне вивчення змін законодавства, аналіз національної та міжнародної судової практики, практики ЄСПЛ.
- ✓ **Розвиток практичних навичок:** ефективно ведення судових засідань, підготовка мотивованих судових рішень, управління судовим процесом.
- ✓ **Розвиток особистісних компетентностей:** комунікація з учасниками процесу, управління конфліктами, емоційна стійкість, тайм-менеджмент.
- ✓ **Наукова та професійна активність:** участь у конференціях, професійних форумах, підготовка наукових та аналітичних матеріалів.

Міжнародні стандарти:

- **Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Ради Європи** – судді повинні регулярно підвищувати свій професійний рівень.
- **Висновок № 4 (2003) КРЄС** – навчання є гарантією незалежності та безсторонності суддів.
- **Європейська хартія про статус суддів** – держава забезпечує доступ суддів до професійної підготовки.

Національне законодавство:

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

- суддя має право підвищувати професійний рівень;
- суддя зобов'язаний систематично підтримувати кваліфікацію.

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУДДІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ

ОСНОВНІ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ:

- ❑ **Підвищення кваліфікації** - регулярне підготовка судді у НШСУ (не менше 40 академічних годин раз на три роки); участь у тренінгах, семінарах, воркшопах з актуальних тем.
- ❑ **Стажування та обмін досвідом** - участь у міжнародних програмах і стажуваннях у судах інших країн для ознайомлення з сучасними стандартами судочинства.
- ❑ **Наукова діяльність** - наукові публікації, участь у конференціях, форумах, круглих столах тощо (судді, які працюють над розвитком правової думки, підвищують не лише свій авторитет, а й рівень правової культури).
- ❑ **Розвиток soft skills** - тренінги з комунікації, управління емоціями, тайм-менеджменту, психологічна підтримка для роботи в умовах стресу.
- ❑ **Самоосвіта та правовий аналіз** - моніторинг судової практики у ЄДРСР, HUDOC; використання технологій ШІ для аналізу рішень і підготовки до слухань.
- ❑ **Наставництво та менторство.**

Приклади дотримання положень: Суддя вчасно розпочинає судові засідання та ефективно організовує роботу судового процесу. Суддя обирає та проходить тренінги у Національній школі суддів відповідно до потреб своєї професійної діяльності.

Приклади порушень: Суддя не прибуває до суду для здійснення правосуддя після відрядження без поважних причин. Суддя не проходить обов'язкову підготовку у Національній школі суддів протягом визначеного законом періоду.

Стаття 8

Суддя під час здійснення правосуддя у межах та порядку, визначених законом, повинен виявляти тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб.

Етичні стандарти поведінки судді є важливою складовою здійснення правосуддя, оскільки саме поведінка судді формує довіру суспільства до судової влади та сприйняття справедливості судового процесу.

Основні складові етичної поведінки судді:

Тактовність

- коректне та стримане спілкування з учасниками процесу;
- дотримання почуття міри у висловлюваннях і поведінці;
- уміння уважно вислухати сторони та інших учасників процесу.

Ввічливість

- доброзичливе і шанобливе ставлення до всіх учасників судового процесу;
- використання коректних форм звертання;
- створення атмосфери довіри та відкритості під час судового розгляду.

Витримка

- здатність контролювати власні емоції навіть у складних чи конфліктних ситуаціях;
- збереження спокою та неупередженості;
- реагування на емоційні виклики виключно у спосіб, передбачений процесуальним законом.

Повага

- визнання гідності кожної людини незалежно від її статусу чи поведінки;
- уважне ставлення до позицій учасників процесу;
- забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового провадження.

Поведінка судді оцінюється суспільством не лише під час здійснення правосуддя, але й поза межами суду.

ПРОЯВ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУДДІ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Етична поведінка судді проявляється у різних аспектах організації та проведення судового процесу.

Керування судовим засіданням

- коректне забезпечення порядку у судовому засіданні;
- пояснення причин зупинення виступів учасників процесу;
- недопущення фамільярності або зневажливого тону.

Культура мовлення судді

- використання чіткої, грамотно сформульованої державної мови;
- пояснення правових норм зрозумілою для учасників процесу мовою;
- уникнення надмірно складної юридичної термінології.

Зосередженість на судовому процесі

- уважне ставлення до пояснень учасників;
- уникнення відволікання на сторонні дії під час засідання;
- забезпечення належної атмосфери судового розгляду.

Повага до учасників судового процесу є однією з ключових вимог професійної етики судді

Проявляється через:

- 1) **Пунктуальність** - початок судового засідання у призначений час; пояснення причин можливих затримок.
- 2) **Зовнішній вигляд судді** - здійснення правосуддя у мантії та з нагрудним знаком; дотримання офіційного стилю як символу авторитету судової влади.
- 3) **Етичну поведінку у спілкуванні** - коректні форми звертання до учасників процесу; відсутність принизливих або образливих висловлювань; однакове ставлення до всіх учасників процесу.

Повага судді сприяє формуванню відчуття справедливості та довіри до судового розгляду.

ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ ДОТРИМАННЯ ТА ПОРУШЕННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ

ДОТРИМАННЯ

- ❖ **Організація судового засідання:** суддя призначає час розгляду справи з урахуванням можливостей учасників процесу (зокрема, віддаленості місця проживання).
- ❖ **Комунікація з учасниками процесу:** суддя коректно звертається до учасників процесу, уважно вислуховує їхні пояснення та за потреби пояснює свої процесуальні дії.
- ❖ **Повідомлення про зміни у судовому процесі :** у разі змін у графіку засідань (наприклад, через зайнятість судді в іншому процесі або технічні обставини) суддя або працівники суду завчасно повідомляють учасників процесу.
- ❖ **Реагування на надзвичайні обставини:** під час повітряної тривоги або інших загроз суддя, з урахуванням безпеки учасників, може оголосити перерву та узгодити подальший порядок розгляду справи.
- ❖ **Пунктуальність та повага до часу учасників:** суддя розпочинає судові засідання у призначений час, а у разі затримки пояснює її причини та вибачається перед учасниками процесу.

ПОРУШЕННЯ

- ❖ **Зневажливе ставлення до учасників процесу:** використання образливих або принизливих висловлювань; демонстрація зверхності або неповаги до сторін процесу; критичні зауваження щодо професійної компетентності прокурора, адвоката чи інших учасників.
- ❖ **Брак тактовності та коректності:** звернення до учасників процесу на «ти»; фамільярне або зверхнє спілкування; поведінка, що може створювати сумніви у неупередженості судді.
- ❖ **Неналежна поведінка під час судового засідання:** відволікання на телефонні розмови або сторонні дії; демонстрація роздратування, нетерпіння або емоційних реакцій; здійснення правосуддя без належного дотримання вимог щодо зовнішнього вигляду (**відсутність мантиї**).

Стаття 9

Суддя має поважати людську гідність, яка є джерелом усіх прав і свобод людини та їх основою.

Суддя під час здійснення правосуддя не повинен допускати:

Дискримінації за ознаками:

• раси, кольору шкіри

• політичних переконань

• релігійних переконань

• статі, гендерної ідентичності

• сексуальної орієнтації

• етнічного та соціального походження

• майнового стану

• стану здоров'я

• місця проживання

і не дозволяти цього іншим.

Стаття 9

Людська гідність як основа прав і свобод людини

Суддя має поважати людську гідність та не допускати дискримінації за будь-якими ознаками.

Людська гідність є фундаментальною цінністю та джерелом усіх прав і свобод людини.

Відповідно до Конституції України:

- Ст. 3 Права і свободи людини визначають зміст діяльності держави.
- Ст. 21 Усі люди є вільними та рівними у своїй гідності і правах.
- Ст. 28 Кожен має право на повагу до своєї гідності.

➤ КСУ: Рішення від 28.05.2018 № 5-р/2018 – Людська гідність як конституційна цінність.

Обов'язки судді щодо гідності:

- ◆ Демонструвати повагу до всіх учасників процесу
- ◆ Забезпечувати гуманність та стриманість під час засідань
- ◆ Уникати принизливих слів або поведінки

Значення для судової системи:

- ◆ Зміцнює довіру громадян
- ◆ Підтримує авторитет судової влади
- ◆ Гарантує справедливий розгляд справ

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІ

Суддя під час здійснення правосуддя **не повинен допускати дискримінації** за такими ознаками:

- раса та колір шкіри;
- етнічне або соціальне походження;
- політичні та релігійні переконання;
- стать, гендерна ідентичність;
- інші соціальні характеристики.
- майновий стан;
- місце проживання;
- мова;
- стан здоров'я або інвалідність;

Принцип рівності означає, що всі учасники судового процесу повинні мати однакові можливості для захисту своїх прав.

ФОРМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Пряма дискримінація	Менш сприятливе ставлення до особи через певні ознаки (стать, походження, релігію тощо).
Непряма дискримінація	Формально нейтральні правила або норми призводять до гіршого становища певної групи людей.
Підбурювання до дискримінації	Заклики або вказівки щодо дискримінаційного ставлення до певної особи чи групи.
Пособництво у дискримінації	Свідома допомога або підтримка дискримінаційних дій.
Утиск	Поведінка, яка створює принизливу, ворожу або образливу атмосферу для особи.

РОЛЬ СУДДІ У ЗАПОБІГАННІ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Суддя має не лише особисто дотримуватися принципу рівності, але й запобігати дискримінації з боку інших осіб.

Основні обов'язки судді:

- ✓ контролювати поведінку учасників судового процесу;
- ✓ зупиняти образливі або дискримінаційні висловлювання;
- ✓ знімати некоректні або принизливі запитання;
- ✓ забезпечувати повагу до всіх учасників процесу;
- ✓ підтримувати справедливу та неупереджену атмосферу судового розгляду.

Також суддя має слідкувати, щоб працівники суду (секретарі, помічники) дотримувалися принципу недискримінації.

НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ

- дисциплінарна відповідальність судді;
- підрив довіри до судової влади;
- порушення принципів справедливого судочинства.

Практичні приклади

ДОТРИМАННЯ етичних стандартів

Суддя знімає образливе запитання до свідка та робить зауваження учаснику процесу. Суддя переносить судове засідання, якщо учасник не може бути присутнім через релігійне свято.

ПОРУШЕННЯ етичних стандартів

Суддя допускає дискримінаційні висловлювання щодо статі, національності або сексуальної орієнтації особи. Суддя погрожує підозрюваному приниженнями або насильством у місцях ув'язнення.

Стаття 10

Суддя повинен виконувати обов'язки судді безсторонньо і неупереджено та утримуватися від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до виникнення сумнівів у рівності суддів та присяжних під час здійснення правосуддя.

ПРИНЦИП БЕЗСТОРОННОСТІ ТА НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ СУДДІ

- Суддя повинен здійснювати свою професійну діяльність без стороннього впливу та упередженості.
- Уникайте висловлювань чи дій, що можуть поставити під сумнів рівність суддів та присяжних.
- Суддя зобов'язаний залишатися незалежним у прийнятті рішень, без впливу зовнішніх факторів.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРИЦИПИ

- **Європейська Конвенція з прав людини (ст. 6):** гарантує кожному право на справедливий і публічний судовий розгляд незалежним і безстороннім судом.
- **Бангалорські принципи поведінки суддів:** принципи 1 і 2 вимагають від суддів діяти незалежно від зовнішнього впливу, оцінювати факти об'єктивно, без упередженості.
- **Практика ЄСПЛ:** неупередженість судді розглядається крізь призму суб'єктивного та об'єктивного критеріїв (справи «Пірсак проти Бельгії»¹⁷⁶, «Де Куббер проти Бельгії»¹⁷⁷, «Кипріану проти Кіпру»¹⁷⁸).

- ✓ **Суб'єктивна неупередженість:** Внутрішнє ставлення судді до справи. Це презюмується, але може бути спростоване.
- ✓ **Об'єктивна неупередженість:** Спостереження стороннього спостерігача за поведінкою судді. Важливо, щоб жоден сторонній спостерігач не сумнівався в об'єктивності судді.

РІВНІСТЬ СУДДІВ ТА ПРИСЯЖНИХ

Рівність між судьями:

- Судді, які працюють у складі колегії, мають бути рівними у правах та обов'язках, незалежно від того, є вони головуючими чи іншими членами колегії.
- Важливо підтримувати взаємну повагу та співпрацю між судьями під час розгляду справи.

Рівність суддів і присяжних:

- Принцип рівності також поширюється на відносини між професійними судьями та присяжними, які разом здійснюють правосуддя.
- Суддя має поважати роль присяжних та забезпечити їх участь у процесі на рівних умовах.
- Конституція України гарантує участь народу в правосудді через присяжних (ст. 124, ст. 127).

Конституційні принципи:

- **Стаття 21 Конституції України:** Гарантується рівність людей у своїй гідності та правах.
- **Стаття 24 Конституції України:** Громадяни рівні перед законом, і ця рівність має застосовуватись також у судовому процесі.

Поведінка судді в судовому засіданні:

- **Недопустимість зверхньої поведінки:** Суддя не має права виявляти зверхнє ставлення до своїх колег або присяжних, має забезпечувати рівність та повагу в колегіальному процесі.
- **Розмова в межах процесу:** Суддя повинен мінімізувати власні висловлювання, обмежуючись лише необхідними запитаннями для дослідження справи.

Стаття 11

Суддя повинен проявляти повагу до права на інформацію про судовий розгляд, не допускаючи порушення принципу гласності та відкритості судового процесу.

Загальний принцип: Суддя зобов'язаний забезпечити право на доступ до інформації про час і місце розгляду справи, результати судового розгляду та інші важливі деталі.

Право на інформацію включає:

1 інформацію про час і місце судового заїдання

2 доступ до матеріалів судової справи

3 участь у судових засіданнях

3 участь у судових заїданнях

4 ознайомлення із судовими рішеннями

5 доступ до публічної інформації про діяльність суду

1. Право учасників процесу

Мета:

- ефективний захист прав
- повноцінна участь у судовому процесі

2. Право громадськості та медіа

Мета:

- громадський контроль за діяльністю судової влади
- запобігання таємному правосуддю

Гласність і відкритість судового процесу

Гласність судового розгляду

означає можливість:

- ✓ бути присутнім у судовому засіданні
- ✓ спостерігати за перебігом розгляду справи

Відкритість судочинства є важливою гарантією:

- прозорості правосуддя
- підзвітності судової влади суспільству

Відкритість судочинства

ширше поняття, що охоплює:

- ✓ доступ до інформації про судові справи
- ✓ доступ до судових рішень
- ✓ можливість отримання інформації про діяльність суду

РОЛЬ СУДДІВ-СПІКЕРІВ ТА ТРАНСЛЯЦІЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ

Судді-спікери та прес-секретарі:

- Важливість комунікації з медіа та громадськістю.
- Оперативне інформування про значущі справи через прес-релізи, конференції.
- Узгодження інформації з суддею та забезпечення достовірності.

Роль засобів масової інформації

ЗМІ виконують функції:

- ✓ інформування суспільства
- ✓ контролю за діяльністю судової влади

Суди повинні:

- забезпечувати доступ до об'єктивної інформації
- сприяти прозорості судової діяльності

Етичні правила комунікації судді з медіа

Суддя повинен:

- ✓ забезпечувати доступ до інформації
- ✓ не коментувати справу по суті
- ✓ не реагувати на критику через медіа

Комунікація доцільна через:

- ✓ суддю-спікера
- ✓ пресслужбу суду

Суди забезпечують доступ до інформації через:

- судові повістки та повідомлення
- офіційні вебсайти судів
- систему «Електронний суд»
- відеоконференції
- публікацію рішень у реєстрах

Обов'язок судді:

- забезпечувати своєчасне внесення судових рішень до Реєстру

Єдиний державний реєстр судових рішень

Реєстр забезпечує:

- ✓ публічність судових рішень
- ✓ прозорість судової практики
- ✓ однакове застосування права

- ✓ публічність судових рішень
- ✓ прозорість судової практики
- ✓ однакове застосування права

Форми забезпечення публічності:

- відеозйомка
- онлайн-трансляція
- відеоконференції

Відеозапис судових засідань

Відеозапис судових засідань

Важливе правило:

- ✓ портативна відеозйомка дозволена без дозволу суду

Дозвіл суду потрібний лише для:

- ✓ використання стаціонарної апаратури
- ✓ трансляції засідання

Можливі обмеження гласності

Гласність може бути обмежена:

- ✓ для захисту приватного життя
- ✓ для захисту національної безпеки
- ✓ для захисту інтересів правосуддя

Висновок

Дотримання статті 11 забезпечує:

- ✓ прозорість правосуддя
- ✓ доступ громадськості до суду
- ✓ довіру до судової системи

Стаття 12

Суддя повинен проявляти стриманість, виваженість, обачність та поміркованість у висловленні своїх поглядів і думок за будь-яких обставин.

Суддя не може робити публічних заяв та / або коментарів, які компрометують звання судді або підривають авторитет правосуддя.

Суддя має уникати публічних заяв і коментарів щодо справ, які перебувають у його / її провадженні та інших суддів, не піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили.

Конфіденційна інформація, отримана суддею під час виконання обов'язків, не повинна використовуватися або розголошуватися суддею з будь-якою метою, не пов'язаною з виконанням суддею повноважень.

1. Стриманість

Означає здатність судді:

- контролювати емоції
- уникати імпульсивних реакцій
- не використовувати образливі або експресивні вислови

3. Обачність

Передбачає:

- оцінку контексту та аудиторії
- перевірку інформації
- здатність розпізнавати провокації

2. Виваженість

Це здатність:

- обдумувати кожне слово
- протнотувати наслідки висловлювання
- уникати послішних заяв

4. Поміркованість

Суддя повинен:

- уникати крайніх оцінок
- не робити безпідставних припущень
- обирати нейтральну форму висловлювань.

Коментарі суддів щодо судових справ

Стаття 12 КСЕ встановлює пряму заборону:

Суддя повинен уникати коментарів щодо:

- справ, які перебувають у його провадженні
- справ інших суддів
- можливих результатів судового розгляду

Причина обмеження

Це гарантує:

- право на справедливий суд
- презумпцію невинуватості
- неупередженість суду

Практика ЄСПЛ

У справі *Кургіанов v. Сургуз* Суд зазначив, що: емоційні або особисті оцінки суддів можуть створювати враження упередженості.

Що дозволено повідомляти

Суддя або суддя-спікер може інформувати громадськість про:

- дату і час судового засідання
- процесуальні дії суду
- стадію розгляду справи
- предмет спору

Заборонено:

- коментувати докази, оцінювати учасників процесу або
- прогнозувати рішення.

NO COMMENT

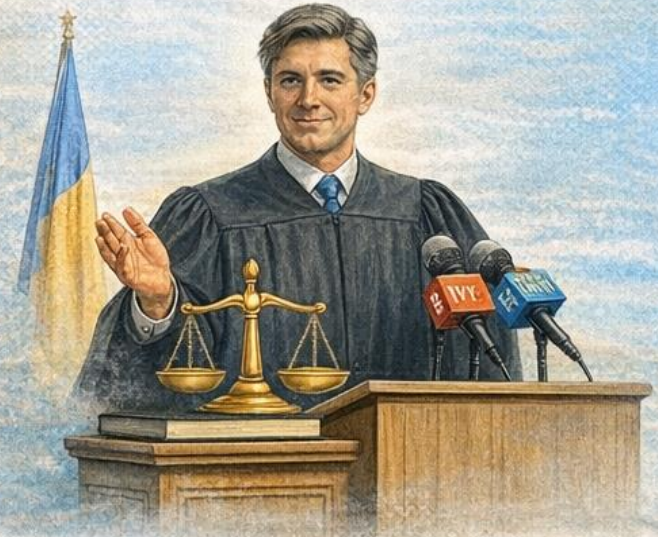

Приклад належної суддівської поведінки

Приклад 1 – дотримання статті 12 КСЕ

Під час професійного форуму за участю представників різних правничих професій суддя:

- підтримав позицію, викладену у постанові Пленуму Верховного Суду;
- висловив аргументовану думку щодо законопроекту про внесення змін до законодавства про судоустрій;
- наголосив на необхідності зваженого та узгодженого підходу до реформування механізмів підзвітності судової влади суспільству.

Чому така поведінка відповідає статті 12

- ✓ стосувалося питань функціонування судової влади
- ✓ мало професійний і суспільно значущий характер
- ✓ не містило політичної агітації
- ✓ не стосувалося конкретних судових справ
- ✓ було аргументованим і поміркованим.

Висновок:

Судді можуть брати участь у публічних професійних дискусіях за умови дотримання стандартів стриманості та нейтральності.

Адміністративні повноваження та дотримання незалежності суду

Суддя, який виконує адміністративні повноваження, повинен поважати незалежність і неупередженість суду в цілому та кожного судді; не має вдаватися до дій чи вчинків, які можуть бути загрозою суддівській незалежності, безсторонності та рівності.

Суб'єктом статті є голова суду, заступник голови суду та судді, які виконують адміністративні повноваження.

Поведінка судді, який виконує адміністративні повноваження, поділяється на:

ПАСИВНА:

Утримання від дій, що загрожують незалежності суду

АКТИВНА:

Дії для підтримки принципів незалежності

Об'єктами захисту, передбаченими цією статтею, є: незалежність суду; неупередженість і безсторонність судді.

Гарантії та міжнародні стандарти

- Монреальська декларація:** Судді повинні бути вільними від будь-яких ієрархічних впливів і вільно ухвалювати рішення без стороннього тиску.
- Бангалорські принципи:** Суддя є слугою закону та власної совісті, і не підпорядковується впливам ззовні чи зсередини судової системи.
- Рішення ЄСПЛ:** Судова незалежність включає не лише захист від впливу ззовні, але й захист від тиску з боку колег або керівництва суду.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУДДІВ

Роль голови суду та адміністративних посад:

Голови судів, заступники голови та інші особи з адміністративними функціями мають захищати незалежність та неупередженість суддів.

Запобігання зловживанням:

- Важлива роль виборності адміністративних посад через **суддівське самоврядування**.
- Обрання та звільнення голови суду через **прозору процедуру**.
- **Обмеження терміну перебування** на адміністративних посадах (не більше двох строків поспіль).

Механізми забезпечення незалежності:

Всі адміністративні функції обмежуються лише забезпеченням ефективної роботи суду і не можуть впливати на процесуальну діяльність суддів.

Права та обов'язки суддів з адміністративними повноваженнями

Неприпустимість втручання в діяльність суддів:

Голова суду та інші адміністративні посадові особи не мають права вимагати копії документів або інформацію з судових справ без відповідного процесуального порядку.

Рішення РСУ № 2 від 25.01.2019: Суддя не зобов'язаний надавати конфіденційну інформацію без згоди сторін.

Заборона на одержання інформації: Суддя, що обіймає адміністративну посаду, не може отримувати документи, що знаходяться в провадженні інших суддів цього ж суду.

Принцип «перший серед рівних» (primus inter pares):

Голова суду є взірцем для інших суддів, не має «підпорядкувати» їх, а лише діяти через авторитет та повагу.

Поведінка суддів з адміністративними повноваженнями:

- ✓ Створення сприятливої атмосфери у суддівському колективі.
- ✓ Підтримка гендерної рівності, уникнення дискримінації за віком, статтю чи іншими ознаками.
- ✓ Підтримка колективних заходів для згуртованості, таких як благодійні ініціативи чи спортивні події.

Приклади порушень етики та суддівських стандартів:

Приклад 1:

Втручання в правосуддя: Голова суду намагається переглянути матеріали справи, обговорюючи це з іншою особою поза межами процесу. Такі дії порушують принципи незалежності судді.

Приклад 2:

Неправомірний вплив на колег: Голова суду організовує подання необґрунтованих скарг для впливу на кваліфікаційне оцінювання колеги, порушуючи принципи етики та об'єктивності.

Позапроцесуальні взаємовідносини

Суддя має уникати поведінки, що може викликати сумнів чи створити враження про наявність у судді прихильності чи упередженого ставлення до учасників справи чи їх представників.

Що є позапроцесуальними взаємовідносинами?

- Обговорення питань справи поза межами судового засідання з учасниками процесу.
- Ці взаємовідносини можуть створити враження упередженості або зв'язків, що впливають на об'єктивність судді.

Заборона на позапроцесуальні контакти:

- Суддя повинен уникати ініціювання розмов з учасниками справи про сутність її розгляду поза судовим процесом.
- У разі якщо учасники ініціюють такі контакти, суддя має вжити заходів для їх негайного припинення.

Виключення: Спілкування може бути дозволеним за умови, що воно не стосується справи, яку суддя розглядає (наприклад, під час участі в конференціях чи громадських заходах).

Управління контактами з учасниками суду: Суддя не має права бути в особистих стосунках з учасниками судового процесу, які можуть спричинити конфлікт інтересів або сумніви щодо безсторонності.

Обговорення справи поза засіданням

Заборона на позапроцесуальні контакти

- ▶ Не обговорювати справу поза судом
- ▶ Припиняти спроби таких контактів

Суддя не має права бути в особистих стосунках з учасниками процесу.

Типи контактів:

- 1) **Активне уникнення:** Суддя має активно уникати будь-яких зустрічей або спілкування з учасниками справи, що може викликати сумніви.

- 2) **Пасивне уникнення:** У разі випадкових зустрічей у публічних місцях суддя має поводитись таким чином, щоб зберегти враження неупередженості.

РИЗИКИ УПЕРЕДЖЕНОСТІ ТА ПРИХИЛЬНОСТІ: ЯК ЇХ УНИКАТИ?

Прихильність: Коли суддя свідомо або несвідомо надає перевагу одній стороні, показуючи більше симпатії до неї.

Упередженість: Коли суддя надає незаслужену перевагу одній зі сторін через забобони, стереотипи або інші нерациональні чинники.

Прояви упередженості:

✓ **Фізичні та вербальні прояви:** Надмірні компліменти, грубість, недоречні жарти або порівняння, що можуть бути сприйняті як підтримка однієї зі сторін.

✓ **Жести та міміка:** Вирази обличчя або рухи тіла, які можуть сигналізувати про неупереджене ставлення.

Наслідки для правосуддя: Упередженість або прихильність підривають довіру до суду та ставлять під сумнів справедливість розгляду справи.

Аспекти для суддів щодо забезпечення безсторонності та об'єктивності.

Активне контролювання поведінки:

- Суддя має постійно контролювати свої емоції та впливи, які можуть виникнути під час процесу.
- Зберігати самовладання та професіоналізм у кожному слові та дії.

Обмеження контактів з учасниками:

- Уникайте частих контактів з адвокатами та іншими учасниками справи, щоб не виникло враження про прихильність.
- Якщо контакти все ж відбуваються, негайно інформуйте інші сторони процесу про це.

Розмежування особистих та професійних відносин:

Визначайте чіткі межі між особистими стосунками і вашими професійними обов'язками. Якщо виникає сумнів щодо неупередженості, суддя має право на самовідвід.

Прийняття заходів для поглиблення знань:

Постійно вдосконалюйте свої знання та практичні навички, щоб забезпечити кваліфіковане та неупереджене прийняття рішень

САМОВІДВІД СУДДІ

Суддя заявляє самовідвід у випадках, передбачених процесуальним законом. Суддя має право заявити самовідвід у разі сумнівів у своїй неупередженості. Суддя не повинен зловживати правом на самовідвід.

Основні принципи:

Незалежність судді

Прийняття рішень без зовнішнього впливу

Неупередженість

Відсутність зацікавленості в результатах справи

Довіра до суду

Відсутність сумнівів у неупередженості судді.

Мета самовідводу:

- Забезпечити справедливість і об'єктивність.
- Усунути сумніви у безсторонності судді.

Обов'язковий самовідвід

- Член сім'ї або близький родич учасників процесу.
- Був учасником процесу (свідок, експерт, адвокат тощо).
- Має пряму або непряму зацікавленість у справі.

Право на самовідвід:

- Сумніви у неупередженості через особисті чи професійні зв'язки.
- Інші обставини, які можуть викликати сумніви в об'єктивності.

НЕ Є ПІДСТАВАМИ ДЛЯ САМОВІДВОДУ СУДДІ:

- Застосування заходів процесуального примусу (штрафи, арешт майна, тощо) відповідно до закону не є підставою для самовідводу судді.
- **Особисті характеристики судді:** Віросповідання, національність, етнічне походження, стать, вік, освіта, трудовий стаж, членство в організаціях **не можуть бути підставами для самовідводу**, якщо вони не мають прямого зв'язку з конкретною справою.
- **Раніше ухвалені судові рішення:** Якщо суддя раніше розглядав справу, у якій брали участь ті самі сторони, але рішення не було скасовано, це не є підставою для самовідводу.
- **Публічні висловлювання судді** щодо юридичних питань, якщо вони не є явно упередженими щодо сторін справи, не є підставою для самовідводу.
- **Суддя як звичайний клієнт банку, страхової компанії чи іншої організації**, яка є стороною у справі, не є підставою для самовідводу, якщо у нього немає особистих фінансових інтересів у справі.
- **Подання скарги на суддю** чи заяви про вчинення ним правопорушення не є підставою для самовідводу, якщо суддя не вважає неможливим об'єктивно розглядати справу в зв'язку з цим.

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА САМОВІДВІД

Що таке зловживання правом?

Недобросовісне використання суддею незначного приводу для того, щоб уникнути розгляду справи.

Ризики зловживання:

- Порухення права на справедливий суд.
- Дисциплінарна відповідальність судді.

Стаття 16 Використання Штучного Інтелекту Суддею

- Використання ШІ в судовій практиці дозволяє підвищити **ефективність, швидкість і доступність** правосуддя.
- Однак важливо зберегти **основні принципи судочинства: незалежність, неупередженість судді та справедливість.**
- Метою є створення етичних стандартів для використання технологій ШІ, які будуть підтримувати суддів, але не замінювати їх.

ОСНОВНІ УМОВИ ЕТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ СУДДЕЮ

Не впливає на незалежність та неупередженість судді

- Вільність від зовнішнього впливу
- Надмірна довіра до ШІ неприпустима

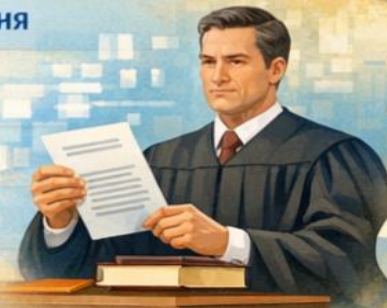
Не стосується оцінки доказів

- Оцінка доказів – виключно компетенція судді

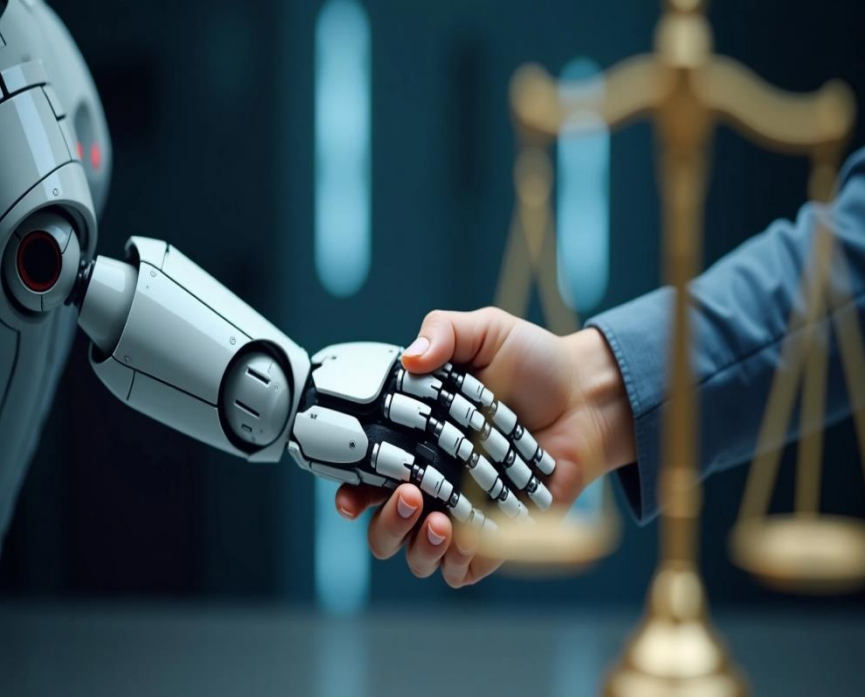
Не впливає на процес ухвалення рішення

- Рішення ухвалює суддя, а не алгоритм

Не порушує вимог законодавства

- Лише в межах діючого законодавства

Ключові обмеження використання ШІ

❖ Невідповідність законодавству:

- Використання ШІ не повинно порушувати конституційні права чи інші закони.
- Дотримання процесуальних гарантій, таких як змагальність, права на захист.

❖ Алгоритмічна упередженість:

- ШІ може мати неправомірні упередження, якщо навчався на ненадійних даних.
- Суддя повинен бути обізнаний із цим ризиком і перевіряти результати.

❖ Прозорість алгоритмів:

- ШІ має бути прозорим у своїх діях, і суддя має мати можливість пояснити рішення.

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА САМООЦІНКА СУДДІ:

Перед використанням ШІ суддя має оцінити:

1. Чи використовую ШІ лише як допоміжний інструмент?
2. Чи маю я контроль над результатами ШІ?
3. Чи зберігаю незалежність у прийнятті рішення?

Важливі застереження

- ✓ Не можна делегувати повноваження судді ШІ (наприклад, оцінка доказів, ухвалення рішення).
- ✓ Психологічний вплив ШІ може створити тиск на суддю, знижуючи його незалежність.
- ✓ Ризик дискримінації через алгоритмічну упередженість та недостатню прозорість алгоритмів.

!!! Суддя завжди несе персональну відповідальність за своє рішення, навіть якщо використовує інструменти ШІ.

Виконання професійних обов'язків поза здійсненням правосуддя

Суддя сумлінно та відповідально виконує професійні обов'язки, не пов'язані зі здійсненням правосуддя, у тому числі щодо участі у суддівському самоврядуванні.

Сумлінність проявляється у:

Акуратність

Систематичність

Обережність

Ретельність

Обдуманість

Мета: забезпечення довіри суспільства до суду та авторитету правосуддя.

Норми статті поширюються на суддів, які виконують професійні обов'язки поза здійсненням правосуддя, зокрема тих, хто:

- обрані суддею-спікером суду;
- обрані на адміністративну посаду;
- обрані членом ВРП, ВККС України, РСУ;
- обрані до складу дорадчих органів, залучених до процесу формування суддівського корпусу та органів судової влади (Етична рада, Конкурсна комісія, Дорадча група експертів, Експертна рада та інші).

Професійні обов'язки судді, не пов'язані із здійсненням правосуддя, визначені:

- ✓ у статті 126 Конституції України;
- ✓ У статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;
- ✓ у розділах IV- VII Закону України «Про запобігання корупції»

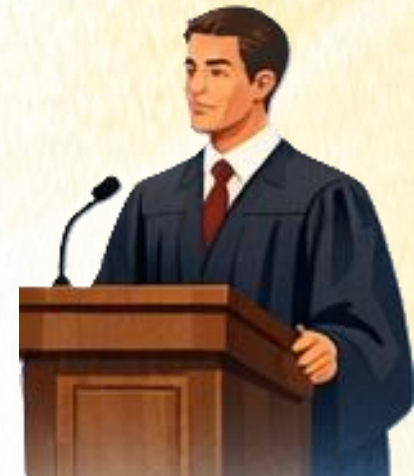

ДО ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ СУДДІ, НЕПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯМ ПРАВОСУДДЯ НАЛЕЖАТЬ:

- 1) дотримання етичних принципів і правил поведінки судді, не вчинення дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя;
- 2) подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) подання декларації родинних зв'язків судді та декларації доброчесності судді;
- 4) дотримання вимог щодо несумісності, визначених законодавством у сфері запобігання корупції;
- 5) виконання вимог та дотримання обмежень, установлених Законом України «Про запобігання корупції», зокрема щодо одержання подарунків і використання службового становища;
- 6) виконання адміністративних повноважень;
- 7) систематичний розвиток професійних навичок (умінь), підтримання своєї кваліфікації на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;
- 8) підтвердження законності джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини викликають сумніви у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді;
- 9) повідомлення у письмовій формі Ради суддів України у разі виникнення у судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Ключові принципи:

- * обов'язки виконуються з моменту призначення на посаду судді і до припинення таких повноважень;
- * виконання цих обов'язків не залежить від наявності повноважень здійснювати правосуддя;
- згідно з рішенням Конституційного Суду України від 26.03.2024 №3-р(П)/2024 – усі судді мають єдиний статус, однакові права, обов'язки та гарантії незалежності.

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

Нормативна основа:

- ✓ **Конституція України (ст. 130-1)** — суддівське самоврядування забезпечує захист професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів.
- ✓ **Рішення Конституційного Суду України від 08.06.2016 № 4-рп/2016** — суддівське самоврядування є складовою конституційного статусу суддів і формою самоорганізації професійної спільноти.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ:

- 1) **Збори суддів** (первинна ланка самоврядування);
- 2) **Рада суддів України** — вищий орган самоврядування між з'їздами;
- 3) **З'їзд суддів України** — найвищий орган суддівського самоврядування.

Основні функції:

- вирішення питань внутрішньої діяльності судів;
- обрання делегатів на з'їзд суддів;
- прийняття обов'язкових для суддів рішень;
- участь у формуванні органів суддівського врядування.

!!! Важлива правова позиція:

Рішення зборів суддів **не є предметом судового розгляду**. Такі рішення можуть бути переглянуті органами суддівського самоврядування згідно з Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та внутрішнім актом, який регламентує діяльність такого органу (постанова ВП ВС у справі №804/4177/17 від 20.03.2019).

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ СУДДІВ У СУДДІВСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Ключові Принципи:

- 1) **Дотримання етичних норм:** Суддя не повинен допускати некоректної поведінки під час виконання посадових обов'язків, зокрема в межах суддівського самоврядування (п. 4.1, 4.6 Бангалорських принципів).
- 2) **Конфіденційність інформації:** Суддя не має права використовувати або розголошувати конфіденційну інформацію, отриману в межах своєї посади чи діяльності в органах самоврядування (п. 4.10 Бангалорських принципів). Розголошення, наприклад, деталей таємного голосування або записів зборів суддів може пошкодити авторитет правосуддя.
- 3) **Етичні стандарти проти дисциплінарної відповідальності:**
  - Висновки Міжнародної асоціації суддів підкреслюють різницю між порушеннями етичних норм і дисциплінарними проступками (п. 30 Висновку КРЕС № 27).
  - Відсутність на зборах суддів чи на з'їзді суддів України **не є порушенням** дисциплінарних стандартів.
- 4) **Важливість самоврядування:**
  - Участь суддів у самоврядуванні є важливим інструментом для забезпечення незалежності судової влади.
  - **Неучасть** у самоврядуванні може розглядатися як **відступ від етичного ідеалу сумлінності**, визначеного Кодексом.

Дотримання вимог:

- ✓суддя своєчасно бере участь у зборах суддів;
- ✓голова суду оперативного скликає збори на вимогу суддів.

Можливе порушення: делегат з'їзду суддів без поважних причин не з'являється на засідання, що може поставити під сумнів наявність кворуму.

ДАЛІ БУДЕ